

15 KE KVALITĚ VYSOKOŠKOLSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ (R)

Vladislav Pavlát

Abstrakt

Stať se zabývá vybranými prvky systému sledování a hodnocení kvality vysokoškolského vzdělávacího systému a některými jeho problematickými stránkami při jeho aplikaci na společenskovědní disciplíny (s omezením na prostor EU). První část statí pojednává o východiscích a komponentech systému hodnocení včetně stručné rekapitulace principů boloňského procesu. Druhá část obsahuje poznámky k systému akreditací. Ve třetí části se autor zabývá otázkou stanovení pořadí vysokých škol a náměty na aplikaci existujících kritérií v českých podmínkách. Čtvrtá část je věnována způsobům hodnocení výsledků badatelské činnosti pomocí dnes obecně aplikovaných přístupů (mj. otázkou tzv. impaktů).

Klíčová slova

Kvalita vysokoškolského vzdělávání, Boloňský proces, systém akreditace, ranking vysokých škol, hodnocení kvality výsledků bádání, impakt-faktor

ÚVOD

Jaké obecné dlouhodobé cíle v oblasti vysokoškolského vzdělávání a jeho kvality si lze do budoucna reálně vytyčit? Obecně platí, že by měla být důsledně prosazována realizace práva každého občana na vzdělání; zřejmě však – z mnoha důvodů - neplatí, že by toto právo mělo být automaticky vztahováno na vysokoškolské vzdělání a na každého občana bez rozdílu. Dnešní nároky na vysokoškolské studium totiž jsou poměrně vysoké. Platí to nejen pro přírodní a technické vědy, ale i pro oblast společenských věd. S hlediska dlouhodobého vývoje lidské společnosti – půjde-li zejména technický pokrok v budoucnu stále rychlým tempem (což lze za určitých okolností předpokládat) potřeba vysokoškolského vzdělání pravděpodobně poroste. Jak však spolehlivěji odhadnout budoucí potřeby? Kdo je schopen toto učinit? Jedinou spolehlivější předpověďí, kterou dnes lze učinit, je skutečnost, že v dynamicky se rozvíjející budoucí společnosti bude tato potřeba vysokoškolské vzdělanosti velmi flexibilní. Z tohoto hlediska se mi úvahy o tom, že podíl vysokoškolsky vzdělaných osob by v zemích Evropské unie již do r. 2020 měl dosáhnout 40% celkové populace – zejména s ohledem na neradostné ekonomické výhledy - jeví jako nereálný.

Kvalita vysokoškolského vzdělávání včetně kritérií a metod jejího hodnocení – již vzhledem ke svému multidimenzionálnímu rozměru – je dlouhodobým předmětem zájmu nejen akademické obce samé, ale pochopitelně ve vyspělých zemích stojí (nebo by měla stát) v popředí zájmu každého státu, který usiluje o svou konkurenceschopnost ve světě a o trvalou prosperitu.

V této statí se zabývám jen některými aktuálními otázkami, pravidelně přicházejícími na přetřes hlavně při příležitosti „skládání účtů“ z činnosti institucí nebo jednotlivců. Zvolil jsem tři okruhy problémů: akreditace, sledování pořadí universit a hodnocení výsledků vědeckého bádání na vysokých školách s tím, že tyto otázky zkoumám pouze v oblasti společenskovědních disciplín, a to v prostoru Evropské unie. Své názory, k nimž se na některých místech v této statí výslovně hlásím, považuji za diskusní a budu čtenářům vděčný, vysloví-li se alespoň k některým z nich, případně i na příští konferenci o lidském kapitálu, pro kterou jsem svou statí napsal.

1 KVALITA VZDĚLÁVÁNÍ V OBLASTI SOCIÁLNÍCH VĚD

Kdokoliv se zabývá současnými problémy vysokoškolského vzdělávání a vědeckého výzkumu na vysokých školách, nemůže nevycházet z výsledků vývoje evropských universit v posledních 2-3 desetiletích, který byl předznačen snahou o jejich úzkou vzájemnou spolupráci včetně snahy po sjednocení cílů, přístupů a metod v této oblasti.

První pokusy o sjednocení evropských systémů vysokoškolského vzdělávání jsou kladeny již do roku 1988, kdy byla v Bologni vyhlášena "Magna Charta Universitatum".⁴⁸

V květnu 1998 - u příležitosti 700 let pařížské Sorbonny - podepsali ministři Francie, Německa, Itálie a Spojeného království zodpovědní za vysoké školství v květnu 1998 v Paříži Společnou deklaraci o harmonizaci výstavby Evropského systému vysokého školství, tzv. Sorbonnskou deklaraci.

Již v červnu 1999, byla podepsána 31 ministry 29 evropských zemí Boloňská deklarace,⁴⁹ která zahájila tzv. Boloňský proces.⁵⁰ Deklarace zahrnovala šest významných cílů, o jejichž naplnění v boloňském procesu půjde: 1. systém akademických titulů, které lze snadno rozpoznávat a srovnávat; 2. systém založený v podstatě na dvou cyklech: první cyklus orientovaný na trh práce v délce nejméně tří rok a druhý cyklus (magisterský) podmíněný dokončením prvního cyklu; 3. systém akumulace a přenosu kreditů typu ECTS; 4. mobilita studentů, učitelů a výzkumných pracovníků; 5. spolupráce s ohledem na zajištování kvality; 6. evropský rozměr ve vysokoškolském vzdělávání.

Na konferenci konané v Leuven v r. 2009 bylo ministry zemí EU přijato komuniké, které je pro otázky spojené s kvalitou vysokoškolského vzdělávání velmi významné.⁵¹ Výsledkem této konference bylo mj. rozhodnutí o prioritních oblastech, které budou v rámci boloňského procesu v příštích deseti letech naplnovány. Tyto prioritní cíle zahrnují sociální aspekty (rovný / spravedlivý přístup ke studiu, větší úspěšnost v ukončování studia), celoživotní učení, zaměstnatelnost, učení orientované na studenta a výuka na vysokých školách, vzdělávání, výzkum, inovace, mezinárodní otevřenosť, mobilita, vícerozměrné nástroje pro zajištění transparentnosti (typologie vysokých škol), sběr (kvalitních) dat, financování.⁵²

Na konferenci v Bukurešti v dubnu 2012 – na základě hodnocení dosažených výsledků realizace boloňského procesu – ministři školství zemí EU vytyčili jako tři klíčové priority pro další vývoj vysokého školství v Evropě mobilitu, zaměstnatelnost a kvalitu. Boloňský proces tím získal další významný impuls pro jeho další vývoj.

Proces sbližování, harmonizace a unifikace školských systémů v Evropě, vycházející ze společných obsahových cílů, však musí být doplnován dohodnutými metodami a technikami pro jeho hodnocení co do plnění dohodnutých cílů, např. k měření kvality vysokoškolského vzdělávání.

Přístupy měření kvality multidimenzionálního procesu vysokoškolského vzdělávání mohou být velmi odlišné. Lze například porovnávat a hodnotit obsah, rozsah a strukturu vzdělávacího systému, a to na různých úrovních – např. na úrovni systému jako celku, na úrovni různých oborů, výukových kurzů atd. Rovněž lze porovnávat a hodnotit různé vysoké školy podle rozdílných

⁴⁸ Magna Charta Universitatum. 18.9.1988. Main _doc/880918_Magna Charta Universitatum. pdf .
<http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00->

⁴⁹ Boloňská deklarace. (The Bologna Declaration, of 19 June 1999)
<http://bologna.msmt.cz/>

⁵⁰ Boloňský proces: vytvoření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání.
http://europa.eu/...h/lifelong_learning/c11088_cs.htm

⁵¹ Informace o konferenci Leuven/Louvain-la-Neuve 2009
<http://bologna.msmt.cz/leuven-louvain-la-neuve-2009/informace-o-konferenci>

⁵² The Bologna Process 2020 - The European Higher Education Area in the new decade Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009.
http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communiq%C3%A9_A9_April_2009.pdf

hledisek. Nutno tedy mít k dispozici určité dohodnuté standardy, podle nichž lze takové hodnocení provádět. Podmínkou pro možnost dosažení spolehlivých výsledků je dostatek spolehlivých údajů, zejména srovnatelných statistických dat. V tomto směru již bylo dosaženo značného pokroku, který se mj. odráží v propracované metodologii, ve stanovení použitelných indikátorů a indexů apod. O některých otázkách měření kvality vysokoškolského vzdělávání pojednáváme v souvislosti s akreditačními systémy a institucemi v dalším odstavci.

Závěrem tohoto odstavce nutno poznamenat, že agenda boloňského procesu je dnes velmi rozsáhlá, nepřehledná a v důsledku různých okolnosti i značně nepřehledná. Proti některým z principů boloňské deklarace, a hlavně později po zahájení realizace některých cílů boloňského procesu se tento proces stal terčem nikoliv neoprávněné kritiky.⁵³

2 AKREDITAČNÍ INSTITUCE

Při sledování a hodnocení kvality vysokoškolského vzdělávání významná a nezastupitelná role připadá procesu akreditace, tj. procesu potvrzování způsobilosti a důvěryhodnosti vzdělávacích institucí, který realizují specializované instituce, obvykle označované za akreditační instituce (orgány, komise, agentury apod.). Oblast činnosti akreditačních institucí bohužel – ke škodě věci - nepatří vždy a všude k mezi transparentní záležitosti a často bývá předmětem kritiky ze strany institucí, které jsou podrobovány procesu akreditace. Akreditační instituce nejčastěji zřizuje stát (např. prostřednictvím Ministerstev školství apod.). Nebývají však přímou součástí státní správy. V některých zemích existují specializované soukromé akreditační instituce, které stát může pověřit prováděním akreditačního procesu.

Členské státy EU intensivně spolupracují na úseku vysokého školství. Jednou z významných institucí, která byla založena r. 2004, je Evropská asociace pro zajišťování kvality v oblasti vysokých škol (European Association for Quality Assurance in Higher Education).⁵⁴ Cílem Asociace je rozšiřování informací, zkušeností a doporučovaných praktik na poli zabezpečování kvality vysokoškolského vzdělávání.

Jedním z významných dokumentů vypracovaných agenturou ENQA je dokument nazvaný „Standardy a směrnice pro zabezpečování kvality v oblasti evropského vysokoškolského vzdělávání“.⁵⁵

Dnešní Asociace funguje na základě dále uvedených principů:

- Existují evropské standardy pro interní a externí zabezpečování kvality a pro zabezpečování kvality akreditačních institucí
- Evropské akreditační instituce jsou podrobovány pravidelnému hodnocení v pětiletých obdobích
- Je kladen důraz na subsidiaritu a na provádění národních kontrol
- Je veden zřízen registr akreditačních institucí
- O zařazování akreditačních institucí do registru pečeje Evropský výbor pro registraci
- Je zřízeno Evropské poradní fórum pro zajišťování kvality vysokoškolského vzdělávání.

Hodnocení činnosti akreditačních institucí je prováděno na základě těchto principů:

- Hodnocení je procesem prováděným nezávislými experty podle předložených podkladů

⁵³ Tyto otázky přesahují rámec této statí, a proto se jimi podrobněji nezabýváme.

Pro bližší informace viz např. Boloňský proces. 21-2.2010.(Iniciativa „Vzdělání není zboží!“)
<http://vzdelaninenizbozi.cz/ahoj-vsichni>

⁵⁴ European Association for Quality Assurance in Higher Education.
<http://www.enqa.eu>

⁵⁵ European Association for Quality Assurance in Higher Education, 2009, Helsinki. 3rd edition. ISBN 952-5539-05-9 (pdf). Česká Akreditační komise je členem ENQA od r. 2002; její členství bylo znovu potvrzeno v r. 2010.

- Předpokládá se, že informace předkládané akreditační institucí jsou správné, pokud jiné informace nesvědčí o opaku
- Hodnocení je procesem verifikace informací, obsažených v sebehodnotící zprávě a v jiných dokumentech, a na prozkoumání jakýchkoli záležitostí, které byly v dokumentaci opomenuty
- Očekávanou úrovní konformity s kritérii ENQA (resp.ESG) je „zásadní souhlas“, nikoliv striktní znění principů

Aplikace výše uvedených principů v jednotlivých zemích EU je rozdílná; v některých členských zemích všechny tyto principy nejsou korektně dodržovány. Jedním z nedostatků např. je to, že pravomoc akreditačních komisí nebývá vždy dostatečně a přesně vymezena. Tím je umožněno prosazování subjektivních stanovisek a rozhodnutí akreditačních institucí a posuzování universit není spravedlivé. V některých zemích nelze informace z akreditačních institucí vždy snadno vyhledat; informace nebývají vždy transparentní a v některých případech jsou i utajovány před veřejností. Tyto a podobné nedostatky je nutno podrobovat kritice a odpovědné osoby mají být pohnány k odpovědnosti. Ani vztah akreditačních komisí k Ministerstvu školství nebo podobným orgánům nebývá vždy a všude uspokojivě definován.

Závěrem tohoto odstavce lze konstatovat, že v činnosti akreditačních institucí v zemích EU stále existuje množství nedostatků, které by měly být napravovány, aby proces ověřování způsobilosti vysokých škol a jejich důvěryhodnosti probíhal co nejobjektivněji a důsledně v zájmu zvýšení kvality vzdělávání.

3 POŘADÍ UNIVERSIT VE SVĚTĚ

Proces globalizace ve světě v současné době pokračuje i v oblasti vysokého školství. V r. 2003 byl uveřejněn první celosvětový seznam obsahující pořadí vysokých škol. Tento seznam sestavilo a publikovalo šanghajské Centrum pro přední světové university (Center for World-Class Universities (CWCU), Graduate School of Education of Shanghai Jiao Tong University).⁵⁶ V indexu, který je každoročně sestavován, je nyní evidováno 1200 universit z celého světa; nejlepších 500 z nich je uveřejňována na internetu. Čínský index kritérií sloužících k sestavení pořadí universit, který používá šesti kritérií, je uveden v tab. 1.

Table 1. ARWU ranking indicators

Criteria	Indicator	Code	Weight
Quality of Education	Alumni of an institution winning Nobel Prizes and Fields Medals	Alumni	10%
Quality of Faculty	Staff of an institution winning Nobel Prizes and Fields Medals	Award	20%
	Highly cited researchers in 21 broad subject categories	HiCi	20%
Research Output	Papers published in Nature and Science*	N&S	20%
	Papers indexed in Science Citation Index-expanded and Social Science Citation Index	PUB	20%
Per Capita	Per capita academic performance of an institution	PCP	10%

⁵⁶ Academic Ranking of World Universities. 2013. <http://www.shanghairanking.com/>

Performance		
Total		100%

* For institutions specialized in humanities and social sciences such as London School of Economics, N&S is not considered, and the weight of N&S is relocated to other indicators.

Source: <http://www.shanghairanking.com/>

V současné době již o hodnocení pořadí universit existuje rozsáhlá literatura. Čínský index je všeobecně hodnocen pozitivně pro svou metodologii,⁵⁷ považovanou za vědecky správnou, stabilní a transparentní, i když byl kritizován mj. za přílišný důraz kladený na přírodní vědy a na vědecké časopisy uveřejňované v angličtině. Kromě tohoto indexu, který je pokládán za nejvlivnější, existuje ve světě mnoho jiných indexů, které se pokouší o hodnocení "kvality vzdělání." I když pořadí světových universit patří mezi dílčí ukazatele relevantní pro kvalitu vzdělávání na těchto universitách, z hlediska užitečnosti pro malé země osobně pokládám národní indexy za nástroj, který může více stimulovat snahu po zvyšování kvality vysokoškolského vzdělávání.

Příkladem může být i hodnocení pořadí ekonomických vysokých škol v České republice. Pochopitelně však mělo být sestavováno tak, aby umožnilo srovnávání našich vysokých škol co do kvality i mezi zeměmi EU.

Pro hodnocení pořadí je nezbytné zvolit vhodnou soustavu kritérií, resp. ukazatelů. Podíváme-li se však na seznam indikátorů používaných Universitou Karlovou, pro všechny české vysoké školy počet Nobelových cen by asi nemusel být relevantním ukazatelem.

Tab.2 Seznam srovnávacích ukazatelů Karlovy University (zkráceno)

Percentage of Graduate Students	Ranked No. 55 among 820 institutions.
Percentage of International Students	Ranked No. 141 among 737 institutions.
Percentage of International Undergraduate Students	Ranked No. 210 among 795 institutions.
Percentage of International Graduate Students	Ranked No. 236 among 731 institutions.
Percentage of International Master's Students	Ranked No. 161 among 521 institutions.
Percentage of International Doctoral Students	Ranked No. 315 among 520 institutions.
Number of Doctoral Degree Awarded	Ranked No. 118 among 805 institutions

Každá universita by se měla soustředit na několik oblastí své činnosti, v nichž je schopna se úspěšně prosadit. Důležité podle mého názoru je v současné etapě globalizace pokusit se kombinovat specifické národní rysy českých universit s mezinárodně používanými modely. Česká universita, jakou je např. VŠFS, by jistě mohla vytvořit prostředí příznivé pro studenty přicházející ze všech světadílů.

Závěrem k tomuto odstavci bych chtěl zdůraznit, že v českém prostředí existuje určitý prostor pro soutěžení v kvalitě vzdělávání i pro soukromé university. V této soutěži však nelze postupovat

⁵⁷ Ranking Methodology of Academic Ranking of World Universities.
<http://www.shanghairanking.com/...thodology-2013.html>

frontálně: nutno se zaměřit na nadějná pole působnosti. Tato pole jsou – podle mého názoru – vymezena principy nedávno deklarovanými v Bukurešti: kvalita, zaměstnatelnost absolventů a jejich mobilita.

4 HONBA ZA “IMPAKTY”

Dříve než v našem pojednání o kvalitě vysokoškolského studia a možnostech jejího měření přistoupíme přímo k otázce “impaktů”, je na místě zasadit tuto otázku do širších souvislostí, nikoliv čistě pedagogických.

V posledních letech se totiž v některých českých mediích stalo (téměř institucionalizovaným) zvykem, lamentovat nad českým školským systémem a jeho údajným zaostáváním za světem. Takové články se obvykle - např. v tisku - periodicky objevují ve dvou různých ročních obdobích době: na jaře, kdy probíhá přijímací řízení na střední nebo vysoké školy, a na podzim, kdy se ukáže, že mnoho absolventů středních a vysokých škol (v důsledku různých příčin, z větší části nikoliv v důsledku “nedostatečné kvality výuky” ve školách) nemůže nalézt uplatnění v praxi, odpovídající jejich dosaženému vzdělání. Za všechno jako by odpovědnost měly mít školy. Jiným “důvodem” kritiky se může stát neoblíbenost některých funkcionářů školské správy, počínaje ministrem a konče pracovníkem, který – podle autorů kritiky – “něco” špatně rozhodl, tj. zavinil, a měl by (?) rezignovat (pokud možno ihned). Z poslední doby dokonce si pamatujeme i různá studentská “polní tažení”, často vyprovokovaná osobami v pozadí.

Mediální kampaně orientující se na jakousi blíže nedefinovanou obecnou “zaostalost” českého školství (z něhož nakonec zpravidla zůstane nedostatečná znalost matematiky a cizích jazyků – což obojí je objektivní skutečností) často vyúsťují v apel z minulosti známý pod heslem „dohnat a předehnat (“dognať i peregnat”), aniž by se specifikovalo koho, v čem a jak.

Ale nyní již k vysokým školám a k jejich významnému poslání v doktorském studiu vzdělávat a připravovat mladé nadané absolventy vysoké školy na jejich další dráhu učitelů a vědeckých pracovníků a k možnostem hodnotit výsledky tohoto procesu.

Jedním z nejrozšířenějších přístupů hodnocení kvality “výstupů” (rozuměj: publikační činnosti) uveřejněných jednotlivými badateli (doktorandy, vysokoškolskými učiteli apod.) a jednotlivých vysokých škol (soutěžících v kvalitě) je hodnocení prováděné evidovaným počtem tzv. impaktů, tj. článků uveřejněných v tzv. impaktovaných časopisech.

Slovo “impact” (angl. impact) se pro mnohé doktorandy, vysokoškolské učitele i akademické funkcionáře mnohdy stává noční můrou, která je pronásleduje u příležitost periodického vyhodnocování výsledků jejich činnosti na jejich pracovišti koncem každého semestru nebo trimestru.

Požadavek publikovat tzv. impakty je konkretizací známého (smrtonosného?) hesla “Publish or perish”, vznášejícího se jako pověstný Damoklův meč nad kariérou vysokoškolských učitelů, obvykle nerovnoměrně se dělících na “píšící” a “nepíšící”.

Přijmeme-li jako princip požadavek, že vysokoškolský učitel nemá “jen” vyučovat, ale také se soustavně průběžně vzdělávat, je logické zároveň požadavek, aby výsledky svého bádání také publikoval. Zpětná vazba pak spočívá v tom, že zapracuje publikované výsledky svého bádání do výuky. Tím je tento ”okruh” uzavřen. Požadavek publikovat je jistě racionální.

Při praktické realizaci požadavku vykazovat výsledky publikační činnosti problémy teprve začínají. Potíž začíná již tím, že seznámit se s problémem „impaktů“ a „impaktovaných časopisů“ je časově velmi náročné. Již při tomto studiu však může vzniknout pocit, že jde o jeden z projevů financializace ekonomiky, o správnosti jehož aplikace do školství a vědy lze silně pochybovat.

Vznik „faktoru impaktu“ (impact factor) se datuje od r. 1975, kdy v souvislosti s potřebou evidence statí publikovaných v akademických vědeckých časopisech v USA, začal být tento faktor sledován. Původní myšlenka spočívala v tom, že význam poznatků uveřejněných v jednotlivých časopiseckých statích lze sledovat jejich „ohlasem“, a to sledováním počtu citací těchto poznatků v jiných časopisech (slovo impakt lze chápat jako „dopad“ určitých poznatků nebo jejich významnost „významnost“).

Časopisů, které začaly sledovat počty citací článků „svých autorů“ v jiných časopisech, rovněž používajících tuto metodu, nebyl příliš velký počet. Tyto časopisy jsou zkráceně označovány jako „impaktované“. Původním účelem používání tzv. impakt-faktoru bylo sledování (a porovnávání) významnosti jednotlivých akademických vědeckých časopisů, sledujících četnost citací.

Ergo: čím vyšší je impakt-faktor, tím vyšší je významnost a reputace daného vědeckého časopisu. A pokračujeme-li dále, s rostoucí reputací vědeckého časopisu může stoupat i jeho náklad a pravděpodobně i zisk vydavatele časopisu.

Postupem času se vytvořila dnešní praxe, kdy počet ve světě v angličtině vydávaných „impaktovaných“ časopisů, je omezen. Nové časopisy mohou získat přístup do skupiny impaktovaných časopisů za relativně přísných podmínek, spojených i s nemalými finančními náklady.

Vědecké statí uveřejňované na Web of Science jsou považovány za „nejlepší z nejlepších“, a staly se tak jakýmsi (nechtěným?) světovým standardem *kvality* uveřejňovaných poznatků z jednotlivých vědních oborů.

Tento stav vyvolal pokračující diskuse, v nichž – podle mého názoru právem – bylo a je poukazováno na záměnu mezi hodnocením významnosti jednotlivých vědeckých časopisů a mezi významností poznatků uveřejněných v článcích jednotlivých autorů v těchto časopisech.

V posledních dvou letech v několika významných zemích došlo k pokusům o nápravu. Tak např. Evropská asociace vydavatelů vědecké literatury (EASE - European Association of Science Editors) v r. 2007 vydala prohlášení, v němž výslově odmítla, že by se impakt-faktoru mělo používat pro hodnocení *kvality* článků jednotlivých badatelů uveřejněných v impaktovaných časopisech.

Kritika byla vznesena (v červnu 2008) také proti praxi tzv. peer review, uplatňované při hodnocení vědecké činnosti badatelů. Bylo navrženo, aby počet publikací, vydaných v daném roce jednotlivým badatelem, které budou brány v úvahu pro zahrnutí do evidence, byl omezen. Uvažovalo se dokonce o limitu počtu publikací na 20 za rok.

Současnou praxi aplikace impakt-faktoru (a rovněž tzv. h-indexu) odmítla americká National Science Foundation, britská Research Assessment Exercise a později také německá společnost Deutsche Forschungsgemeinschaft (r. 2010). Podle směrnic těchto organizací nemají být v souvislosti s hodnocení výsledků vědeckého bádání uplatňovány žádné bibliometrické informace.

Pro země nehovořící anglickým jazykem, je situace, kdy za významný mezinárodní parametr při srovnávání *kvality* výsledků vědecké práce v jednotlivých vědních oborech (tj. za jakousi „známku *kvality*“), je vydáván impakt-faktor, z pochopitelných důvodů velmi nepříznivá. Určitým způsobem „obrany“ je vytváření vlastních, národních systémů evidence výsledků vědecké práce. Ve většině případů však tyto systémy při hodnocení výsledků publikovaných v národním jazyce používají podobných metod jako je „impakt-faktor“, mj. i proto, aby předem nebylo znemožněno.

Do národních systémů evidence jsou – kromě malého počtu existujících „impaktovaných“ časopisů zařazovány i jiné akademické vědecké časopisy (tzv. registrované), čímž vzniká národní škála, v níž se autoři mohou pohybovat. Národní orgán, zabývající se hodnocením vědeckých výsledků na základě národní evidence, obvykle stanovuje a vyhlašuje jakýsi „ceník“, kdy za každý výsledek jsou jeho původci přiznávány určité „body.“ Bohužel při praktické realizaci tohoto systému existuje mnoho problémů. Např. existuje nebezpečí, že některé druhy výsledků jsou nevhodně oceňovány, čímž se pochopitelně (při racionalním uvažování autorů) může měnit struktura poznatků v daném systému. Nebezpečím je častá změna pravidel, časově velmi náročná evidence, subjektivismus při vyhodnocování výsledků a byrokratismus instituce, řídící tento proces. Potenciálním nebezpečím v některých zemích může naopak být přílišný konzervativismus a lpění na vžitých tradicích. Těžko říci, které z těchto zel je větší.

Značným problémem je samotné hodnocení výsledků vědecké práce. Teoreticky lze předpokládat objektivitu hodnotitelů, jejich vědeckou erudici, solidní přístup k hodnocení bez ohledu na časovou náročnost, atd. Bohužel při boji o „státní zakázky“ v podobě různých výzkumných projektů finančně podporovaných státem je obtížné výše uvedené zásady dodržovat. Hodně závisí i na formálních pravidlech, metodách hodnocení apod.

Úvahu o „hombě za impakty“ lze uzavřít konstatováním, že malá země sice nemá reálnou možnost vymknout se ze „zavedeného“ (fakticky mocensky prosazovaného) systémů evidence a hodnocení publikovaných výsledků vědecké práce, avšak rozhodně by se měla alespoň pokusit přispět k jeho změně tak, aby se omezily jeho diskriminační dopady, zvýšila jeho objektivita a snížily finanční náklady jeho provozování. Totéž platí i pro národní systémy.

ZÁVĚR

V závěru této statí se krátce zmíním o tom, co by možná mohlo přispět k zvýšení kvality systému vzdělávání a vědecké práce na naší universitě. Jde ovšem jen o poznámky k některým otázkám, které pokládám za aktuální, než o propracovaná řešení.

Předně, naší universitě by určitě prospělo, kdyby se podařilo do magisterské výuky nabídnout další výukové kurzy v angličtině a tím umocnit její „mezinárodní faktor“. Jednoznačně však je podmínkou, aby se znalost angličtiny našich učitelů zlepšila. Za druhé, i když – bohužel – „Bohemica non leguntur“, domnívám se, že by nemělo platit „Bohemica non scribenda sunt“ – tj. už pište jen anglicky, a přestaňte psát česky (protože za to je v „ceníku“ publikační činnosti málo bodů). Jednou věcí je motivovat autory k dosahování vyšších met v podobě více oceňovaných forem publikací, a jinou věcí je zcela rezignovat např. na vydávání snadno aktualizovatelných skript v elektronické podobě, které by nemuselo být nákladné. Za třetí, vzhledem k tomu, že jsme již začali zavádět praxi recenzování příspěvků na vědecké konference, nabízí se možnost profesionálním způsobem vyškolit v této nesnadné honorární činnosti další potenciální recenzenty (např. v ad hoc kurzech pro zaměstnance). Za čtvrté, bylo by účelné umožnit zájemcům z řad doktorandů i dalších učitelů seznámit se podrobněji „se světem vědy“, aby neztráceli drahocenný čas pátráním pro různých pramenech, týkajících se např. organizace vědy. Mnozí kolegové se např. teprve jako autoři článků do recenzovaných časopisů postupně seznamují s pojmy jako je JEL (!). Nakonec - přes původní úmysl zmínit se v závěru jen o některých možnostech dílčího zlepšení kvality výuky a vědecké práce na naší universitě – se nemohu nezmínit o problému financializace školství a vědy, která nabývá čím dál tím nebezpečnějších rozměrů. Přehnaná financializace totiž je v příkrém rozporu s principem relativní svobody a nezávislosti vysokých škol. Bez zachovávání těchto dvou principů by možná nevznikl ani zákon zachování energie.

Použitá literatura

1. Academic Ranking of World Universities. 2013.
<http://www.shanghairanking.com/>
2. Boloňská deklarace. (The Bologna Declaration, of 19 June 1999)
<http://bologna.msmt.cz/>
3. Boloňský proces: vytvoření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání.
http://europa.eu/...h/lifelong_learning/c11088_cs.htm
4. Boloňský proces. 21-2.2010.(Iniciativa „Vzdělání není zboží!“)
<http://vzdelaninenizbozi.cz/ahoj-vsichni>
5. European Association for Quality Assurance in Higher Education
<http://www.enqa.eu>
6. European Association for Quality Assurance in Higher Education, 2009, Helsinki. 3rd edition.
ISBN 952-5539-05-9 (pdf).
Informace o konferenci Leuven/Louvain-la-Neuve 2009
<http://bologna.msmt.cz/leuven-louvain-la-neuve-2009/informace-o-konferenci>
7. Magna Charta Universitatum. 18.9.1988. Main _doc/880918_Magna Charta Universitatum. pdf
<http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00->
8. Ranking Methodology of Academic Ranking of World Universities.
<http://www.shanghairanking.com/...thodology-2013.html>
9. The Bologna Process 2020 - The European Higher Education Area in the new decade
Commuqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven

and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009.

http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communiq%C3%A9_April_2009.pdf

Autor

doc. Ing. Vladislav Pavlát, CSc.

Katedra financí

Fakulta ekonomických studií

Vysoká škola finanční a správní, o.p.s.

Estonská 500 Prague

101 01 Česká republika

vladislav.pavlat@vsfs.cz